

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (siódma izba)

z dnia 15 września 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego –
Rozporządzenie (WE) nr 883/2004 – Artykuł 13 – Ustalenie ustawodawstwa mającego
zastosowanie – Umowa w sprawie swobodnego przepływu osób między Wspólnotą Europejską
i jej państwami członkowskimi z jednej strony a Konfederacją Szwajcarską z drugiej strony –
Załącznik II – Artykuł 1 ust. 2 – Osoba wykonująca zawód adwokata, której centrum interesów
osobistych i gospodarczych mieści się w Szwajcarii i która wykonuje ten zawód również w dwóch
innych państwach członkowskich – Wniosek o przyznanie wcześniejszej emerytury –
Uregulowanie krajowe nakładające na zainteresowanego obowiązek zrzeczenia się prawa do
wykonywania tego zawodu na terytorium danego państwa członkowskiego i za granicą

W sprawie C-58/21

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożony przez Verwaltungsgericht Wien (sąd administracyjny w Wiedniu,
Austria) postanowieniem z dnia 21 stycznia 2021 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu
1 lutego 2021 r., w postępowaniu:

FK

przy udziale:

Rechtsanwaltskammer Wien,

TRYBUNAŁ (siódma izba),

w składzie: J. Passer, prezes izby, F. Biltgen (sprawozdawca) i M.L. Arastey Sahún, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Richard de la Tour,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu FK – W. Polster, Rechtsanwalt,
- w imieniu rządu austriackiego – A. Posch i E. Samoilova, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: niemiecki.

– w imieniu Komisji Europejskiej – B.-R. Killmann i D. Martin, w charakterze pełnomocników, podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii, wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 13 ust. 2 lit. b) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. 2004, L 166, s. 1; sprostowania: Dz.U. 2013, L 188, s. 10; Dz.U. 2020, L 338, s. 18).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu między FK a Rechtsanwaltskammer Wien (izbą adwokacką w Wiedniu, Austria) dotyczącego oddalenia złożonego przez FK wniosku o przyznanie wcześniejszej emerytury.

Ramy prawne

Prawo Unii

Rozporządzenie nr 883/2004

- 3 Artykuł 1 rozporządzenia nr 883/2004, zatytułowany „Definicje”, ma następujące brzmienie:

„Do celów stosowania niniejszego rozporządzenia:

[...]

x) określenie »świadczenie przedemerytalne« oznacza: wszystkie świadczenia pieniężne inne niż zasiłek dla bezrobotnych lub wcześniejsze świadczenie z tytułu starości, i emerytury udzielane od określonego wieku pracownikom, którzy ograniczyli, zaprzestali lub zawiesili swą dającą wynagrodzenie pracę do wieku, w którym kwalifikują się do emerytury lub do wcześniejszej emerytury, a których otrzymywanie nie jest uzależnione od tego, czy zainteresowana osoba pozostaje w dyspozycji służb zatrudnienia właściwego państwa; »wcześniejsze świadczenie z tytułu starości« oznacza świadczenie udzielane przed osiągnięciem zwykłego wieku emerytalnego, które albo jest nadal przyznawane po osiągnięciu wspomnianego wieku, albo jest zastępowane innym świadczeniem z tytułu starości;

[...]”.

- 4 Zgodnie z art. 3 tego rozporządzenia, zatytułowanym „Zagadnienia objęte rozporządzeniem”:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do całego ustawodawstwa odnoszącego się do następujących działów zabezpieczenia społecznego:

[...]

d) świadczeń z tytułu starości;

[...]

i) świadczeń przedemerytalnych;

[...]”.

5 Artykuł 11 ust. 1 i art. 11 ust. 3 lit. a) wspomnianego rozporządzenia głoszą:

„1. Osoby, do których stosuje się niniejsze rozporządzenie, podlegają ustawodawstwu tylko jednego państwa członkowskiego. Ustawodawstwo takie określane jest zgodnie z przepisami niniejszego tytułu.

[...]

3. Zgodnie z przepisami [z zastrzeżeniem przepisów] art. 12[–]16:

a) osoba wykonująca w państwie członkowskim pracę najemną lub pracę na własny rachunek podlega ustawodawstwu tego państwa”.

6 Artykuł 13 ust. 2 omawianego rozporządzenia stanowi:

„Osoba, która normalnie wykonuje pracę na własny rachunek w dwóch lub w kilku państwach członkowskich, podlega:

a) ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania, jeżeli wykonuje znaczną część pracy w tym państwie członkowskim,

lub

b) ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym znajduje się centrum zainteresowania dla jej działalności [centrum jej interesów gospodarczych], jeżeli osoba ta nie zamieszkuje w jednym z państw członkowskich, w których wykonuje ona znaczną część swej pracy”.

7 Zgodnie z art. 14 ust. 1–3 rozporządzenia nr 883/2004:

„1. Artykuły [od] 11 do 13 nie mają zastosowania do ubezpieczenia dobrowolnego ani do ubezpieczenia fakultatywnego kontynuowanego, chyba że, w odniesieniu do jednego z działów, o których mowa w art. [3] ust. 1, w państwie członkowskim istnieje tylko system dobrowolny.

2. W przypadkach gdy na mocy ustawodawstwa państwa członkowskiego zainteresowany podlega ubezpieczeniu obowiązkowemu w tym państwie członkowskim, nie może on podlegać systemowi ubezpieczeń dobrowolnych lub fakultatywnych kontynuowanych w innym państwie członkowskim. We wszystkich innych przypadkach, w których dla danego działu ubezpieczenia istnieje wybór pomiędzy kilkoma systemami ubezpieczeń dobrowolnych lub fakultatywnych kontynuowanych, zainteresowany przystępuje tylko do wybranego przez siebie systemu.

3. Jednakże w odniesieniu do świadczeń z tytułu inwalidztwa, emerytur i rent rodzinnych zainteresowany może przystąpić do systemu ubezpieczeń dobrowolnych lub fakultatywnych

kontynuowanych państwa członkowskiego, nawet jeżeli z obowiązku podlega ustawodawstwu innego państwa członkowskiego, pod warunkiem że na pewnym etapie swej pracy zawodowej podlegał ustawodawstwu pierwszego państwa członkowskiego z powodu lub w wyniku pracy najemnej lub pracy na własny rachunek oraz jeżeli takie nakładanie się jest w sposób wyraźny lub domyślny dozwolone na podstawie ustawodawstwa pierwszego państwa członkowskiego”.

8 Zgodnie z brzmieniem art. 90 ust. 1 tego rozporządzenia:

„1. Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. [w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r. (Dz.U. 1997, L 28, s. 1)] traci moc z dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

Jednakże rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 pozostaje w mocy i wywołuje skutki prawne do celów stosowania przepisów:

[...]

c) Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym [(EOG) z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U. 1994, L 1, s. 3)] i Umowy zawartej pomiędzy Europejską Wspólnotą Gospodarczą i jej państwami członkowskimi z jednej strony a Konfederacją Szwajcarską z drugiej strony w sprawie swobodnego przepływu osób [...] oraz innych porozumień zawierających odniesienia do rozporządzenia (EWG) nr 1408/71, dopóki porozumienia te nie zostaną zmienione w świetle przepisów niniejszego rozporządzenia”.

Rozporządzenie (WE) nr 987/2009

9 Artykuł 14 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia nr 883/2004 (Dz.U. 2009, L 284, s. 1; sprostowania: Dz.U. 2016, L 288, s. 58; Dz.U. 2018, L 54, s. 18), zatytułowany „Szczegółowe uregulowania dotyczące art. 12 i 13 rozporządzenia [nr 883/2004]”, przewiduje w ust. 6, 8 i 9:

„6. Do celów stosowania art. 13 ust. 2 rozporządzenia [nr 883/2004] osoba, która »normalnie wykonuje pracę na własny rachunek w dwóch lub w więcej państwach członkowskich«, oznacza w szczególności osobę, która równocześnie lub na zmianę wykonuje jeden rodzaj lub więcej odrębnych rodzajów pracy na własny rachunek, niezależnie od charakteru tej pracy, w dwóch lub więcej państwach członkowskich.

[...]

8. Do celów stosowania art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia [nr 883/2004] »znaczna część pracy najemnej lub działalności na własny rachunek« wykonywana w państwie członkowskim oznacza znaczną pod względem ilościowym część pracy najemnej lub pracy na własny rachunek wykonywanej w tym państwie członkowskim, przy czym nie musi to być koniecznie największa część tej pracy.

W celu określenia, czy znaczna część pracy jest wykonywana w danym państwie członkowskim, należy uwzględnić następujące kryteria orientacyjne:

- a) w przypadku pracy najemnej – czas pracy lub wynagrodzenie; oraz
- b) w przypadku pracy na własny rachunek – obrót, czas pracy, liczb[ę] świadczonych usług lub dochód.

W ramach ogólnej oceny spełnienie powyższych kryteriów w proporcji mniejszej niż 25% tych kryteriów wskazuje, że znaczna część pracy nie jest wykonywana w danym państwie członkowskim.

9. Do celów stosowania art. 13 ust. 2 lit. b) rozporządzenia [nr 883/2004] »centrum zainteresowania« dla działalności [centrum interesów gospodarczych] osoby wykonującej działalność na własny rachunek określa się z uwzględnieniem wszystkich aspektów jej działalności zawodowej, a zwłaszcza miejsca, w którym znajduje się jej stałe miejsce prowadzenia działalności, zwyczajowego charakteru lub okresu trwania wykonywanej działalności, liczby świadczonych usług oraz zamiaru tej osoby wynikającego ze wszystkich okoliczności”.

Umowa WE–Szwajcaria

- 10 Umowa między Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi z jednej strony a Konfederacją Szwajcarską z drugiej strony w sprawie swobodnego przepływu osób (Dz.U. 2002, L 114, s. 6), podpisana w Luksemburgu w dniu 21 czerwca 1999 r. i zatwierdzona w imieniu Wspólnoty decyzją 2002/309/WE, Euratom Rady i – w odniesieniu do umowy w sprawie współpracy naukowej i technologicznej – Komisji z dnia 4 kwietnia 2002 r. w sprawie zawarcia siedmiu umów z Konfederacją Szwajcarską (Dz.U. 2002, L 114, s. 1) (zwana dalej „umową WE–Szwajcaria”), stanowi w art. 8:

„Umawiające się strony uwzględniają, zgodnie z załącznikiem II, koordynację systemów zabezpieczenia społecznego, szczególnie w celu:

- a) zagwarantowania równości traktowania;
 - b) określenia stosowanego ustawodawstwa;
 - c) dodania, w celu nabycia i zachowania prawa do świadczenia i obliczenia takich świadczeń, wszelkich okresów branych pod uwagę przez ustawodawstwo krajowe zainteresowanych państw;
 - d) wypłacania świadczeń osobom mającym miejsce zamieszkania na terytorium Umawiających się Stron;
 - e) wzmocnienia wzajemnej pomocy administracyjnej i współpracy między organami a instytucjami”.
- 11 Artykuł 1 załącznika II do umowy WE–Szwajcaria w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego przewiduje:

„1. Umawiające się strony postanawiają stosować w stosunkach między sobą, w obszarze [dziedzinie] koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, akty prawa wspólnotowego, do których czyni się odesłanie, obowiązujące w dniu podpisania umowy [WE–Szwajcaria w sprawie

swobodnego przepływu osób] i zmienione postanowieniami sekcji A niniejszego załącznika lub aktami [przepisami] z nim równoważnymi.

2. Termin »państwo (państwa) członkowskie« znajdujący się w aktach prawnych, do których odsyła sekcja A niniejszego załącznika, dotyczy, poza państwami objętymi przedmiotowymi aktami prawa wspólnotowego, Szwajcarii”.

- 12 W sekcji A omawianego załącznika II wymieniono między innymi rozporządzenie nr 1408/71, w brzmieniu zmienionym i uaktualnionym rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 (zwane dalej „rozporządzeniem nr 1408/71”) oraz rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 (Dz.U. 1972, L 74, s. 1).
- 13 Załącznik II został zaktualizowany decyzją nr 1/2012 Wspólnego Komitetu utworzonego na podstawie Umowy między Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi z jednej strony a Konfederacją Szwajcarską z drugiej strony w sprawie swobodnego przepływu osób z dnia 31 marca 2012 r. w sprawie zastąpienia załącznika II do tej umowy, dotyczącego koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. 2012, L 103, s. 51), która weszła w życie w dniu 1 kwietnia 2012 r. Załącznik ten odsyła obecnie do rozporządzeń nr 883/2004 i nr 987/2009.
- 14 Ponadto od dnia 1 stycznia 2005 r., zgodnie z art. 3 rozporządzenia (WE) nr 647/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 kwietnia 2005 r. zmieniającego rozporządzenie nr 1408/71 i rozporządzenie nr 574/72 (Dz.U. 2005, L 117, s. 1) zakres stosowania rozporządzenia nr 1408/71, zastąpionego rozporządzeniem nr 883/2004, obejmuje również systemy „emerytalno-rentowe towarzystw emerytalno-rentowych stowarzyszeń wolnych zawodów”, które wypłacają emeryturę w związku z wykonywaniem zawodu adwokata, tak jak w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym.

Prawo austriackie

- 15 Przepisy regulujące wpis na listę adwokatów prowadzoną przez austriacką izbę adwokacką oraz uzyskanie stosownego świadczenia emerytalnego są zawarte w §§ 49 i 50 Rechtsanwaltsordnung (ustawy o adwokaturze) z dnia 15 lipca 1868 r. (RGL., 96/1868), w brzmieniu z dnia 23 grudnia 2020 r. (BGBl. I, 156/2020) (zwanej dalej „RAO”).
- 16 Paragraf 49 ust. 2 RAO głosi:
„Co do zasady obowiązkowi opłacania składek podlegają wszystkie osoby wpisane na listę adwokatów prowadzoną przez austriacką izbę adwokacką lub na listę adwokatów będących obywatelami państwa członkowskiego Unii Europejskiej prowadzoną przez austriacką izbę adwokacką oraz aplikanci adwokaccy wpisani na listę prowadzoną przez austriacką izbę adwokacką, chyba że w związku z wykonywaniem zawodu adwokata podlegają już oni, na mocy innych przepisów, obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, innego państwa będącego stroną porozumienia [EOG] lub Konfederacji Szwajcarskiej. Co najmniej dwie izby adwokackie mogą utworzyć wspólny program emerytalny”.
- 17 Paragraf 50 RAO stanowi w istocie w ust. 1, że każda osoba wykonująca zawód adwokata ma prawo do emerytury, renty inwalidzkiej lub renty rodzinnej, jeżeli spełnia wymagane w tym celu przesłanki i nastąpiło zdarzenie powodujące powstanie prawa do danego świadczenia.

- 18 Zgodnie z § 50 ust. 2 RAO prawo to należy określić w statucie programów emerytalnych według niezmiennych zasad. Paragraf 50 ust. 2 pkt 2 lit. c) ppkt (aa) RAO stanowi, że w celu uzyskania wcześniejszej emerytury zainteresowany powinien zrzec się prawa do wykonywania zawodu adwokata na terytorium kraju i za granicą.
- 19 W myśl § 26 Verordnung der Vertreterversammlung des österreichischen Rechtsanwaltskammertages über die Versorgungseinrichtungen Teil A der österreichischen Rechtsanwaltskammern (Satzung Teil A 2018) (zarządzenia zgromadzenia przedstawicieli austriackiej izby adwokackiej z 2018 r. w sprawie adwokackich programów emerytalnych „część A”, zwanego dalej „zarządzeniem z 2018 r. w sprawie części A”) stanowi natomiast w ust. 1 pkt 8, że warunkiem uzyskania wcześniejszej emerytury jest zrzeczenie się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata „wszędzie”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 20 FK, urodzony w 1954 r., ma podwójne obywatelstwo – polskie i niemieckie. Od dnia 8 marca 1984 r. jest wpisany na listę adwokatów izby adwokackiej w Kolonii (Niemcy). W mieście tym wykonuje działalność zawodową nie tylko jako Rechtsanwalt (adwokat), ale również jako tłumacz przysięgły języka polskiego. Od początku wykonywania zawodu adwokata opłacał składki na system emerytalny kraju związkowego Nadrenia Północna-Westfalia (Niemcy).
- 21 W 1996 r. FK został wpisany na listę adwokatów izby adwokackiej w Wiedniu, w Austrii, gdzie wykonywał zawód adwokata, nie rezygnując z pracy w tym charakterze w Niemczech. Od chwili uzyskania wpisu na tę listę FK opłacał składki na austriacki system zabezpieczenia emerytalnego.
- 22 Do 2007 r. centrum interesów gospodarczych FK mieściło się w Kolonii. Wówczas przeniósł on swoje miejsce zamieszkania wraz z centrum interesów gospodarczych do Szwajcarii, gdzie obecnie wykonuje zawód adwokata wpisanego na listę adwokatów będących obywatelami jednego z państw członkowskich Unii lub EFTA, na podstawie wpisu na listę adwokatów izby adwokackiej w Kolonii.
- 23 Od tego momentu czas poświęcany przez FK na wykonywanie zawodu adwokata w Niemczech stopniowo zmniejszał się na korzyść czasu poświęconego na wykonywanie tego zawodu w Szwajcarii: mianowicie ostatnio FK poświęcał 70% swojego czasu pracy na wykonywanie tego zawodu w kancelarii w Szwajcarii, 25% w kancelarii w Niemczech i 5% w kancelarii w Austrii. Czas wykonywanej pracy w kancelarii austriackiej nigdy nie przekroczył 10% jego całkowitego czasu pracy w zakresie wykonywania tego zawodu.
- 24 Od 2018 r. FK otrzymuje wcześniejszą emeryturę w Niemczech, gdzie kontynuuje wykonywanie zawodu adwokata.
- 25 FK opłaca również składki na rzecz powszechnego systemu emerytalnego w Szwajcarii.
- 26 W dniu 16 października 2017 r. FK złożył do izby adwokackiej w Wiedniu wniosek o przyznanie wcześniejszej emerytury ze skutkiem od dnia 1 listopada 2017 r., w którym wskazał, że zrzeka się prawa do wykonywania zawodu adwokata w Austrii, utrzymując jednakże w mocy swój wpis na liście adwokatów izby adwokackiej w Kolonii oraz na liście adwokatów będących obywatelami państwa członkowskiego Unii lub EFTA w Szwajcarii.

- 27 Decyzją izby adwokackiej w Wiedniu z dnia 29 maja 2018 r. jego wniosek został oddalony na podstawie § 26 w związku z § 29 zarządzenia z 2018 r. w sprawie części A, na mocy których to przepisów przyznanie emerytury wymaga zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata „wszędzie”.
- 28 W dniu 3 sierpnia 2018 r. FK zaskarżył tę decyzję do Verwaltungsgericht Wien (sądu administracyjnego w Wiedniu, Austria), będącego sądem odsyłającym, który utrzymał ją w mocy.
- 29 FK wniósł skargę rewizyjną od orzeczenia Verwaltungsgericht Wien (sądu administracyjnego w Wiedniu) do Verwaltungsgerichtshof (trybunału administracyjnego, Austria). Sąd ten stwierdził nieważność tej decyzji w istocie ze względu na to, że Verwaltungsgericht Wien (sąd administracyjny w Wiedniu) nie ustosunkował się do okoliczności faktycznych podlegających prawu Unii, mimo że FK podniósł, iż prawo Unii sprzeciwia się uregulowaniu krajowemu uzależniającemu otrzymanie emerytury od zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata na terytorium krajowym i za granicą.
- 30 Sąd odsyłający, rozpoznający spór w postępowaniu głównym, zwraca uwagę, że do dnia 1 stycznia 2005 r. zarówno w Niemczech, jak i w Austrii specjalne systemy dla osób pracujących na własny rachunek, w tym osób wykonujących zawód adwokata, były wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia nr 1408/71 na podstawie załącznika II do niego. Rozporządzenie to znajduje zastosowanie do tej grupy pracowników dopiero od tej daty, wskutek jego zmiany, stosownie do której zmiana ta nie powodowała przyznania tym pracownikom jakichkolwiek uprawnień za wcześniejszy okres, i to nawet mimo uwzględnienia okresów działalności ukończonych wcześniej.
- 31 Sąd ten uważa, że w celu określenia ustawodawstwa mającego zastosowanie do osoby wykonującej, podobnie jak FK, działalność na własny rachunek w dwóch lub trzech państwach członkowskich, należy zastosować art. 13 ust. 2 rozporządzenia nr 883/2004.
- 32 Sąd ten zastanawia się nad wykładnią tego przepisu w sytuacji, gdy centrum interesów gospodarczych danej osoby i jej miejsce zamieszkania nie znajdują się w państwie członkowskim, ponieważ zgodnie z wykładnią językową tego przepisu zastosowania w takim przypadku nie mają przepisy żadnego państwa członkowskiego.
- 33 Na wypadek gdyby zastosowanie miały jednak przepisy austriackie, sąd odsyłający zastanawia się też, czy przepisy RAO są zgodne z prawem Unii, w szczególności z zasadami równego traktowania i niedyskryminacji, prawem własności i swobodnym przepływem osób względnie swobodą przedsiębiorczości, a jeśli nie, to czy na podstawie zasady pierwszeństwa prawa Unii należy odstąpić od stosowania § 50 ust. 2 pkt 2 lit. c) ppkt (aa) RAO.
- 34 Podkreślając, że w sporze rozpatrywanym w postępowaniu głównym niezaprzeczalnie występuje element transgraniczny, który wchodzi w zakres prawa Unii, ponieważ FK wykonuje pracę w dwóch państwach członkowskich, zaś przepis austriacki wpływa na sytuację prawną zainteresowanego w Niemczech, sąd odsyłający przypomina, że na mocy art. 17 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej prawo własności, a tym samym również interesy majątkowe związane ze świadczeniami socjalnymi przewidzianymi przez ustawę, takie jak emerytury, jest nienaruszalne oraz że wszelkie ograniczenia tego prawa podstawowego winny być odpowiednie dla zapewnienia realizacji zamierzonego celu oraz proporcjonalne. W tym względzie sąd odsyłający ma wątpliwości co do tego, czy wchodzące w grę interesy uzasadniają uzależnienie prawa do emerytury od zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu

adwokata nie tylko na terytorium austriackim, ale też za granicą. Uregulowanie rozpatrywane w postępowaniu głównym może bowiem stanowić przeszkodę dla swobody przedsiębiorczości, zagwarantowanej przez art. 15 ust. 2 Karty praw podstawowych w związku z art. 49 TFUE.

35 Sąd odsyłający zwraca też uwagę na okoliczność, że prawo Unii ze swej istoty pozwala na kontynuowanie wykonywania działalności w państwach członkowskich przy jednoczesnym otrzymywaniu emerytury w innym państwie członkowskim, w szczególności ze względu na to, że w ramach koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego kwestia różnego wieku przejścia na emeryturę w państwach członkowskich jest wyraźnie uregulowana.

36 W tych okolicznościach Verwaltungsgericht Wien (sąd administracyjny w Wiedniu) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

1) W jaki sposób należy dokonywać wykładni art. 13 ust. 2 lit. b) rozporządzenia nr 883/2004, jeżeli centrum interesów gospodarczych danej osoby pod względem ilościowym znajduje się w państwie, które nie jest członkiem Unii i w którym osoba ta również zamieszkuje, a ponadto osoba ta wykonuje pracę w dwóch państwach członkowskich ([Niemczech i Austrii]), przy czym praca ta w tych dwóch państwach członkowskich rozkłada się w ten sposób, że jej przeważająca część przypada na jedno państwo członkowskie (w tym konkretnym przypadku na [Niemcy])?

Na wypadek gdyby z wykładni tego przepisu wynikała właściwość Austrii, powstaje drugie pytanie:

2) Czy przepis zawarty w § 50 ust. 2 pkt 2 lit. c) ppkt (aa) [RPO] oraz oparty na nim przepis zawarty w § 26 ust. 1 pkt 8 zarządzenia z 2018 r. w sprawie części A są dopuszczalne w świetle prawa Unii, czy też naruszają prawo Unii i prawa gwarantowane w prawie Unii, ponieważ przewidują, że przesłanką przyznania prawa do emerytury jest zrzeczenie się prawa do wykonywania zawodu adwokata zarówno w kraju, jak i za granicą [§ 50 ust. 2 lit. c) ppkt (aa)], czy też gdziekolwiek jest on wykonywany (§ 26 ust. 1 pkt 8 zarządzenia z 2018 r. w sprawie części A)?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

Uwagi wstępne

37 W odniesieniu do brzmienia pierwszego pytania należy zauważyć, jak wynika z pkt 11–13 niniejszego wyroku, że zgodnie z art. 1 ust. 2 załącznika II do umowy WE–Szwajcaria termin „państwo (państwa) członkowskie” znajdujący się w aktach prawnych, do których odsyła sekcja A tego załącznika, dotyczy, poza państwami członkowskimi Unii objętymi tymi aktami, Konfederacji Szwajcarskiej.

38 Wymieniając wyraźnie w sekcji A załącznika II, w jego różnych wersjach, rozporządzenia nr 1408/71 i nr 883/2004, umowa WE–Szwajcaria rozszerza zatem zakres stosowania tych rozporządzeń na Konfederację Szwajcarską w taki sposób, że wbrew temu, co sugeruje sąd odsyłający w pytaniu pierwszym, na potrzeby niniejszej sprawy Konfederacja Szwajcarska nie może być traktowana jak państwo trzecie, lecz winna być traktowana jak państwo członkowskie.

W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

- 39 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, jakie ustawodawstwo ma zastosowanie na podstawie art. 13 ust. 2 lit. b) rozporządzenia nr 883/2004, w sytuacji gdy miejsce zamieszkania i centrum interesów gospodarczych danej osoby znajdują się w Szwajcarii, a osoba ta wykonuje również działalność, rozłożoną nierównomiernie, w dwóch innych państwach członkowskich w rozumieniu art. 1 ust. 2 załącznika II do umowy WE–Szwajcaria, czyli w Niemczech i w Austrii.
- 40 Należy przypomnieć, że w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał musi w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania oraz w tym kontekście dokonać wykładni wszystkich przepisów prawa Unii, jakie są niezbędne sądom krajowym do rozstrzygnięcia zawisłych przed nimi sporów, nawet jeżeli przepisy te nie są wyraźnie wskazane w pytaniach zadanych przez te sądy Trybunałowi (zob. w szczególności wyroki: z dnia 19 października 2017 r., Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 19 września 2018 r., González Castro, C-41/17, EU:C:2018:736, pkt 54).
- 41 W konsekwencji chociaż sąd odsyłający formalnie ograniczył swoje pierwsze pytanie do wniosku o dokonanie wykładni art. 13 ust. 2 lit. b) rozporządzenia nr 883/2004, mimo że ze względu na uściślenie przedstawione w pkt 38 niniejszego wyroku, zgodnie z którym Konfederacja Szwajcarska powinna zostać uznana za państwo członkowskie, pytanie prejudycjalne powinno być dotyczyć wykładni art. 13 ust. 2 lit. a) tego rozporządzenia, to do Trybunału należy wyprowadzenie z całości informacji przedstawionych przez ten sąd, a w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, elementów prawa Unii, które wymagają wykładni ze względu na przedmiot sporu (zob. w szczególności wyroki: z dnia 19 października 2017 r., Otero Ramos, C-531/15, EU:C:2017:789, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 19 września 2018 r., González Castro, C-41/17, EU:C:2018:736, pkt 55).
- 42 W niniejszej sprawie z informacji przedstawionych we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że w celu udzielenia sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi Trybunał powinien dokonać wykładni innych przepisów prawa Unii.
- 43 Z orzecznictwa wynika, że przepisy rozporządzenia nr 883/2004, a także przepisy rozporządzenia nr 1408/71 ustanowiły system koordynacji dotyczący w szczególności określenia ustawodawstwa lub ustawodawstw właściwych w wypadku pracowników najemnych i osób prowadzących działalność na własny rachunek, którzy w różnych okolicznościach korzystają z prawa do swobodnego przemieszczania się (zob. podobnie wyroki: z dnia 3 kwietnia 2008 r., Derouin, C-103/06, EU:C:2008:185, pkt 20; z dnia 26 października 2016 r., Hoogstad, C-269/15, EU:C:2016:802, pkt 33; a także z dnia 16 lipca 2020 r., AFMB i in., C-610/18, EU:C:2020:565, pkt 40).
- 44 Zgodnie z zasadami przewidzianymi w tym systemie koordynacji zainteresowane osoby podlegają ustawodawstwu tylko jednego państwa członkowskiego w celu uniknięcia problemów mogących wyniknąć z jednoczesnego stosowania kilku ustawodawstw krajowych oraz zniesienie nierównego traktowania, które – dla osób przemieszczających się na terytorium Unii – wyniknęłyby z częściowego lub całkowitego zbiegu ustawodawstw właściwych (zob. podobnie wyroki: z dnia

26 lutego 2015 r., de Ruyter, C-623/13, EU:C:2015:123, pkt 36, 37; z dnia 26 października 2016 r., Hoogstad, C-269/15, EU:C:2016:802, pkt 35, 36; a także z dnia 16 lipca 2020 r., AFMB i in., C-610/18, EU:C:2020:565, pkt 40).

- 45 Owa zasada jednego ustawodawstwa właściwego została w szczególności wyrażona w art. 13 rozporządzenia nr 883/2004, który określa ustawodawstwo mające zastosowanie do osoby wykonującej działalność w dwóch lub kilku państwach członkowskich oraz stanowi, w art. 13 ust. 2, że osoba, która normalnie wykonuje pracę na własny rachunek w dwóch lub w kilku państwach członkowskich, podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania, jeżeli wykonuje znaczną część pracy w tym państwie członkowskim [art. 13 ust. 2 lit. a) tego rozporządzenia], albo ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym znajduje się centrum jej interesów gospodarczych, jeżeli osoba ta nie zamieszkuje w jednym z państw członkowskich, w których wykonuje znaczną część swej pracy [art. 13 ust. 2 lit. b) tego rozporządzenia].
- 46 Artykuł 14 ust. 8 rozporządzenia nr 987/2009 uściśla, że do celów stosowania art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 883/2004 „znaczną część” pracy najemnej lub działalności na własny rachunek wykonywana w państwie członkowskim oznacza znaczną pod względem ilościowym część całej pracy najemnej lub pracy na własny rachunek wykonywanej w tym państwie członkowskim, przy czym nie musi to być koniecznie największa część tej pracy. W celu określenia, czy znaczna część pracy jest wykonywana w danym państwie członkowskim, w przypadku pracy najemnej należy uwzględnić czas pracy lub wynagrodzenie. Spełnienie mniej niż 25% tych kryteriów wykaże, że znaczna część pracy nie jest wykonywana w danym państwie (zob. podobnie wyrok z dnia 19 maja 2022 r., Ryanair, C-33/21, EU:C:2022:402, pkt 63).
- 47 Zważywszy, że FK zamieszkiwał w Niemczech, gdzie mieściło się również jego centrum interesów gospodarczych, przed przeniesieniem swojego miejsca zamieszkania do Szwajcarii, gdzie obecnie znajduje się jego centrum interesów gospodarczych, należy uznać, że zgodnie z art. 13 ust. 2 rozporządzenia nr 883/2004 jest on objęty zakresem stosowania ustawodawstwa niemieckiego albo ustawodawstwa szwajcarskiego.
- 48 W niniejszej sprawie, w zakresie, w jakim sąd odsyłający zwrócił uwagę, że czas, jaki FK poświęcał na pracę w jego austriackiej kancelarii, nigdy nie przekroczył 10% łącznego czasu pracy w ramach wykonywania zawodu adwokata, należy uznać, że zgodnie z normami kolizyjnymi ustanowionymi przez rozporządzenie nr 883/2004 ustawodawstwo austriackie nie znajduje zastosowania.
- 49 Jednakże chociaż kompletny i spójny system norm kolizyjnych ustanowiony w rozporządzeniu nr 883/2004 skutkuje co do zasady pozbawieniem ustawodawcy każdego państwa członkowskiego uprawnienia do określania według swojego uznania zakresu i przesłanek stosowania swojego ustawodawstwa krajowego w odniesieniu do osób podlegających temu ustawodawstwu oraz w odniesieniu do terytorium, na którym przepisy krajowe mają charakter wiążący (zob. w szczególności wyroki: z dnia 26 lutego 2015 r., de Ruyter, C-623/13, EU:C:2015:123, pkt 34, 35; a także z dnia 19 września 2019 r., van den Berg i in., C-95/18 i C-96/18, EU:C:2019:767, pkt 50), to zasada stosowania ustawodawstwa tylko jednego państwa członkowskiego nie może jednak pozbawić państwa członkowskiego, które nie jest właściwe na mocy przepisów tytułu II rozporządzenia nr 883/2004, możliwości przyznania, pod pewnymi warunkami, świadczeń rodzinnych lub emerytury pracownikowi migrującemu zgodnie z jego prawem krajowym, nawet jeśli na podstawie przepisów art. 13 tego rozporządzenia podlega on

ustawodawstwu innego państwa członkowskiego (zob. podobnie wyroki: z dnia 23 kwietnia 2015 r., Franzen i in., C-382/13, EU:C:2015:261, pkt 58–61; a także z dnia 19 września 2019 r., van den Berg i in., C-95/18 i C-96/18, EU:C:2019:767, pkt 53).

- 50 Jedynym celem norm kolizyjnych ustanowionych w rozporządzeniu nr 883/2004 jest bowiem określenie ustawodawstwa krajowego mającego zastosowanie do osób znajdujących się w jednej z sytuacji wskazanych w przepisach ustanawiających te normy (zob. podobnie wyroki: z dnia 26 października 2016 r., Hoogstad, C-269/15, EU:C:2016:802, pkt 37; z dnia 1 lutego 2017 r., Tolley, C-430/15, EU:C:2017:74, pkt 60). Jako takie nie mają one na celu ustalenia przesłanek uzyskania uprawnienia lub obowiązku przynależności do określonego systemu zabezpieczenia społecznego (zob. podobnie wyroki: z dnia 11 czerwca 1998 r., Kuusijärvi, C-275/96, EU:C:1998:279, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 21 lutego 2013 r., Dumont de Chassart, C-619/11, EU:C:2013:92, pkt 39).
- 51 W konsekwencji rozporządzenie nr 883/2004 pozwala na dalsze istnienie odrębnych systemów krajowych, z których wynikają odrębne wierzytelności względem różnych instytucji krajowych, przeciwko którym uprawnionemu przysługują bezpośrednie roszczenia na podstawie bądź jedynie prawa krajowego, bądź prawa krajowego uzupełnionego w razie konieczności prawem Unii (zob. podobnie wyroki: z dnia 21 lutego 2013 r., Dumont de Chassart, C-619/11, EU:C:2013:92, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 1 lutego 2017 r., Tolley, C-430/15, EU:C:2017:74, pkt 57).
- 52 Tym samym normy kolizyjne ustanowione w rozporządzeniu nr 883/2004 nie mają regulować kwestii, czy pracownik ma prawo do świadczenia, które mógł nabyć z tytułu opłacania składek odprowadzonych w danym okresie do systemu zabezpieczenia społecznego określonego państwa członkowskiego.
- 53 W niniejszym przypadku, po pierwsze, należy podkreślić, że jak wyjaśnił sąd odsyłający, składki uiszczane przez powoda w postępowaniu głównym na specjalne systemy mające zastosowanie do osób wykonujących zawód adwokata w Austrii były wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia nr 1408/71, zastąpionego rozporządzeniem nr 883/2004, i że weszły one w zakres stosowania tych rozporządzeń dopiero z dniem 1 stycznia 2005 r. Po drugie, z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, nie wynika, by skarżący w postępowaniu głównym powoływał się na stosowanie zasad sumowania lub uwzględniania okresów przepracowanych w innych państwach członkowskich w celu przyznania wnioskowanej wcześniejszej emerytury, która opiera się wyłącznie na zastosowaniu prawa austriackiego.
- 54 Wynika z tego, że spór w postępowaniu głównym nie dotyczy kwestii określenia ustawodawstwa właściwego zgodnie z normami kolizyjnymi przewidzianymi w art. 11–13 rozporządzenia nr 883/2004, a jedynie kwestii zastosowania wobec zainteresowanego systemu przewidzianego przez ustawodawstwo danego państwa członkowskiego, na który opłacał on składki.
- 55 Wniosek ten znajduje ponadto potwierdzenie w argumentacji przedstawionej przez FK, zgodnie z którą specjalny system dla osób wykonujących zawód adwokata jest „systemem ubezpieczenia dobrowolnego lub fakultatywnego kontynuowanego”.
- 56 Z zastrzeżeniem weryfikacji dotyczącej kwalifikacji tego specjalnego systemu jako „systemu ubezpieczenia dobrowolnego lub fakultatywnego kontynuowanego”, przynajmniej w odniesieniu do składek uiszczanych od dnia 1 stycznia 2005 r., której dokonanie należy do sądu odsyłającego, taki system ubezpieczenia jest bowiem, na podstawie przepisów art. 14 ust. 1 w związku z art. 14

ust. 3 rozporządzenia nr 883/2004, wyraźnie wyłączony z zakresu stosowania mechanizmu określania ustawodawstwa właściwego ustanowionego w tym rozporządzeniu. Tym samym FK może być uprawniony do korzystania z tego fakultatywnego ubezpieczenia kontynuowanego w Austrii mimo obowiązkowego podlegania ustawodawstwu innego państwa członkowskiego, w niniejszym przypadku ustawodawstwa szwajcarskiego, ponieważ rozpoczął odprowadzanie składek na specjalny system ubezpieczeń dla osób wykonujących zawód adwokata w Austrii, mimo że nie był on objęty zakresem stosowania rozporządzenia nr 1408/71, zastąpionego rozporządzeniem nr 883/2004, a następnie nadal opłacał w nim składki.

- 57 W takiej sytuacji zainteresowany powinien mieć prawo do zdecydowania o kontynuowaniu lub uzyskaniu zwolnienia od obowiązkowego podlegania systemowi ubezpieczenia w pewnych okresach w zakresie, w jakim wybór ten ma skutki w odniesieniu do zakresu przyszłego świadczenia z zabezpieczenia społecznego (zob. podobnie wyrok z dnia 12 lutego 2015 r., Bومان, C-114/13, EU:C:2015:81, pkt 58).
- 58 W świetle wszystkich powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy udzielić następującej odpowiedzi: normy kolizyjne przewidziane w art. 13 ust. 2 rozporządzenia nr 883/2004 nie mają zastosowania do sytuacji osoby mającej miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, w którym znajduje się również jej centrum interesów gospodarczych, i wykonującej jednocześnie pracę, rozłożoną nierównomiernie, w dwóch innych państwach członkowskich, przy ustalaniu, czy osobie tej przysługują bezpośrednie roszczenia względem instytucji jednego z tych dwóch innych państw członkowskich z tytułu opłaconych w danym okresie składek.

W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego

- 59 W drugim pytaniu prejudycjalnym sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy prawo Unii należy interpretować w ten sposób, że stoi ono na przeszkodzie przepisom krajowym, które uzależniają przyznanie prawa do wnioskowanej wcześniejszej emerytury od zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata nie tylko na terytorium danego państwa członkowskiego, lecz również za granicą.
- 60 W tym względzie należy stwierdzić, że sytuacja osoby wykonującej zawód adwokata, obywatela państwa członkowskiego, która przemieszcza się do innego państwa członkowskiego w celu wykonywania tam działalności w ramach danego zawodu regulowanego, może wchodzić w zakres albo art. 49 TFUE, dotyczącego swobody przedsiębiorczości, jeżeli jest ona zwykle opłacana przez klienta, albo art. 45 TFUE, dotyczącego swobodnego przepływu pracowników, w sytuacji gdy jej wynagrodzenie przybiera formę wynagrodzenia za pracę (zob. podobnie wyroki: z dnia 30 listopada 1995 r., Gebhard, C-55/94, EU:C:1995:411, pkt 22–25; z dnia 17 grudnia 2020 r., Onofrei, C-218/19, EU:C:2020:1034, pkt 23).
- 61 Co się tyczy kwestii, czy austriackie uregulowanie rozpatrywane w postępowaniu głównym stanowi ograniczenie swobody przedsiębiorczości lub swobodnego przepływu pracowników, należy przypomnieć, że rozporządzenie nr 883/2004 nie wprowadza wspólnego systemu zabezpieczenia społecznego, lecz pozostawia odrębne systemy krajowe. Państwa członkowskie zachowują swoje kompetencje w zakresie organizacji swoich systemów zabezpieczenia społecznego, a w braku harmonizacji na poziomie Unii do każdego państwa członkowskiego należy określenie w jego ustawodawstwie między innymi przesłanek uzyskania prawa do świadczeń socjalnych. Przy wykonywaniu swych kompetencji państwa członkowskie są jednak zobowiązane przestrzegać przepisów prawa Unii, a zwłaszcza przepisów traktatu FUE dotyczących przyznanej wszystkim obywatelom Unii swobody przemieszczania się i przebywania

- na terytorium państw członkowskich (zob. w szczególności wyroki: z dnia 21 lutego 2013 r., *Salgado González*, C-282/11, EU:C:2013:86, pkt 35–37; z dnia 5 listopada 2014 r., *Somova*, C-103/13, EU:C:2014:2334, pkt 33–35; z dnia 21 października 2021 r., *Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Warszawie*, C-866/19, EU:C:2021:865, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 62 Ponadto ogół postanowień traktatu FUE dotyczących swobody przepływu osób i swobody przedsiębiorczości służy ułatwieniu obywatelom Unii wykonywania wszelkiego rodzaju działalności zawodowej na terytorium Unii oraz stoi na przeszkodzie działaniom, które mogłyby stawiać ich w niekorzystnej sytuacji, gdyby chcieli podjąć działalność na terytorium państwa członkowskiego innego niż państwo członkowskie (zob. podobnie w szczególności wyroki: z dnia 15 grudnia 1995 r., *Bosman*, C-415/93, EU:C:1995:463, pkt 94; z dnia 5 listopada 2014 r., *Somova*, C-103/13, EU:C:2014:2334, pkt 36).
- 63 W konsekwencji wspomniane wyżej postanowienia stoją na przeszkodzie stosowaniu jakiegokolwiek przepisu krajowego, który – nawet jeżeli jest stosowany bez dyskryminacji ze względu na przynależność państwową – może zakłócać lub czynić mniej atrakcyjnym korzystanie przez obywateli Unii z podstawowych swobód zagwarantowanych traktatem FUE (zob. podobnie wyroki: z dnia 1 kwietnia 2008 r., *Gouvernement de la Communauté française i gouvernement wallon*, C-212/06, EU:C:2008:178, pkt 45; z dnia 5 listopada 2014 r., *Somova*, C-103/13, EU:C:2014:2334, pkt 38).
- 64 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym mogą być stosowane bez rozróżnienia do wszystkich osób wykonujących zawód adwokata, a zatem nie stanowią przejawu dyskryminacji ze względu na przynależność państwową.
- 65 Należy jednak zauważyć, że wymóg taki jak przewidziany w ustawodawstwie austriackim, który wymaga zrzeczenia się przez zainteresowanego z prawa do wykonywania zawodu adwokata nie tylko na terytorium krajowym, ale też za granicą, aby móc skorzystać z prawa do wcześniejszej emerytury, może zniechęcać osoby uprawnione do takiej emerytury do korzystania ze swobody przedsiębiorczości lub swobody przemieszczania się.
- 66 Ponadto chociaż takie zrzeczenie się może zostać zaakceptowane przez osobę, która całą swoją działalność zawodową wykonywała w Austrii, to może ono okazać się trudniejsze do zaakceptowania przez osobę, która skorzystała ze swobody przedsiębiorczości względnie swobody przemieszczania się i która jest w szczególności zmuszona do kontynuowania działalności zawodowej w innym państwie członkowskim, ponieważ nie osiągnęła w nim ustawowego wieku emerytalnego.
- 67 Wynika stąd, że uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym stanowi ograniczenie swobód zagwarantowanych w art. 45 i 49 TFUE i może być dopuszczalne jedynie pod warunkiem, że służy ono osiągnięciu prawnie uzasadnionego, zgodnego z traktatem FUE celu i jest uzasadnione nadrzędnym względem interesu ogólnego. W takim wypadku ów środek musi być też właściwy dla zapewnienia realizacji tego celu i nie może wykraczać poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia (zob. w szczególności wyroki: z dnia 16 maja 2013 r., *Wencel*, C-589/10, EU:C:2013:303, pkt 70 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 5 listopada 2014 r., *Somova*, C-103/13, EU:C:2014:2334, pkt 46; a także z dnia 17 grudnia 2020 r., *Onofrei*, C-218/19, EU:C:2020:1034, pkt 32).

- 68 W tym względzie rząd austriacki twierdzi, że nadrzędny wzgląd interesu ogólnego uzasadniający rozpatrywany środek wynika z celu systemu rozpatrywanego w postępowaniu głównym, który polega na zastąpieniu wcześniejszych dochodów przez przedmiotową emeryturę, której nie należy uzupełniać dochodami uzyskiwanymi z działalności wykonywanej w pełnym wymiarze czasu pracy. Cel ten polega nie tylko na ochronie osób nadal wykonujących zawód adwokata przed konkurencją osób, które już przeszły na emeryturę, ale także na zapewnieniu stabilności finansowej rozpatrywanego systemu emerytalnego, który nie jest częścią powszechnego systemu emerytalnego i który, w przeciwieństwie do systemów kapitałowych, jest finansowany w systemie repartycyjnym.
- 69 W tym względzie należy zauważyć, że Trybunał uznał za prawnie uzasadniony charakter, jaki mogą mieć cele w dziedzinie polityki zatrudnienia, takie jak te, które mają w szczególności na celu ustanowienie obowiązkowych granic wieku emerytalnego w celu promowania tworzenia bardziej zrównoważonej struktury wiekowej (zob. podobnie wyrok z dnia 21 lipca 2011 r., Fuchs i Köhler, C-159/10 i C-160/10, EU:C:2011:508, pkt 50).
- 70 Nie można bowiem racjonalnie kwestionować zgodności z prawem takiego celu interesu ogólnego związanego z polityką zatrudnienia, ponieważ zgodnie z art. 3 ust. 3 akapit pierwszy TUE wspieranie wysokiego poziomu zatrudnienia stanowi jeden z celów realizowanych przez Unię (zob. podobnie wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., Comune di Gesturi, C-670/18, EU:C:2020:272, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 71 Chociaż nie można zaprzeczyć, że przepisy krajowe, które regulują rynek pracy w celu uwolnienia miejsc pracy zajmowanych przez osoby zbliżające się do osiągnięcia wieku emerytalnego i zapewnienia zdrowej konkurencji między specjalistami, są odpowiednie do zapewnienia realizacji zamierzonego celu, to należy stwierdzić, że skoro wymagają one zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata nie tylko na terytorium danego państwa członkowskiego, ale też za granicą, nie można wykluczyć, że wykraczają one poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tego celu.
- 72 W istocie przepisy krajowe, które wymagają zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata nie tylko na terytorium danego państwa członkowskiego, ale też za granicą, w celu ochrony osób wykonujących ten zawód przed konkurencją ze strony osób, które przeszły już na emeryturę, wydają się wykraczać poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tego celu, ponieważ cel ten może zostać osiągnięty poprzez ograniczenie tego zrzeczenia się do wykonywania jakiejkolwiek działalności zawodowej wyłącznie do terytorium krajowym, a nawet na ograniczonym obszarze geograficznym w innym państwie. Takie uregulowanie pomija zresztą fakt, że warunki uzyskania i utrzymania prawa do emerytury nie są zharmonizowane między państwami członkowskimi, a jedynie koordynowane przez prawo Unii, oraz że zainteresowane osoby mogą być zmuszone do dalszego wykonywania działalności w innych państwach członkowskich w celu nabycia prawa do emerytury na podstawie odpowiednich przepisów krajowych.
- 73 Ponadto wymóg zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata nie tylko na terytorium kraju, ale też za granicą, wydaje się wykraczać poza to, co jest konieczne, aby zapobiec uzupełnianiu wcześniejszej emerytury o dochody uzyskiwane z działalności wykonywanej w pełnym wymiarze czasu pracy.

- 74 Co się tyczy celu związanego ze stabilnością finansową rozpatrywanego systemu specjalnego, to o ile prawdą jest, że ryzyko poważnego naruszenia równowagi finansowej systemu zabezpieczenia społecznego może stanowić nadrzędny wzgląd interesu ogólnego (zob. w szczególności wyroki: z dnia 28 kwietnia 1998 r., Kohll, C-158/96, EU:C:1998:171, pkt 41; z dnia 11 stycznia 2007 r., ITC, C-208/05, EU:C:2007:16, pkt 43), o tyle z wyjaśnień przedstawionych przez rząd austriacki nie wynika jasno, dlaczego sposób finansowania tego szczególnego systemu, który jest zależny od składek jego beneficjentów, miałby być narażony na ryzyko poważnego naruszenia, gdyby beneficjenci wcześniejszych emerytur w ramach tego specjalnego systemu kontynuowali działalność w innych państwach członkowskich.
- 75 W związku z tym, chociaż ostatecznie to do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy i w jakim zakresie rozpatrywane uregulowanie krajowe spełnia warunek proporcjonalności w odniesieniu do realizacji celu związanego ze stabilnością finansową rozpatrywanego systemu specjalnego, wydaje się w świetle akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, że cel ten może zostać osiągnięty za pomocą mniej restrykcyjnych środków.
- 76 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie drugie należy udzielić następującej odpowiedzi: art. 45 i 49 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które uzależniają przyznanie prawa do wnioskowanej wcześniejszej emerytury od zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata, bez względu w szczególności na państwo członkowskie, w którym ta działalność jest wykonywana.

W przedmiocie kosztów

- 77 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (siódma izba) orzeka, co następuje:

- 1) Normy kolizyjne przewidziane w art. 13 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 883/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego nie mają zastosowania do sytuacji osoby mającej miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, w którym znajduje się również jej centrum interesów gospodarczych, i wykonującej jednocześnie pracę, rozłożoną nierównomiernie, w dwóch innych państwach członkowskich, przy ustalaniu, czy osobie tej przysługują bezpośrednie roszczenia względem instytucji jednego z tych dwóch innych państw członkowskich z tytułu opłaconych w danym okresie składek.**
- 2) Artykuły 45 i 49 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które uzależniają przyznanie prawa do wnioskowanej wcześniejszej emerytury od zrzeczenia się przez zainteresowanego prawa do wykonywania zawodu adwokata, bez względu w szczególności na państwo członkowskie, w którym ta działalność jest wykonywana.**

Podpisy